

la han notater om likt og ulikt som han og familien opplevde i løpet av sine to år ved et britisk militærhospital ved Himalayas fot. Forfatteren kunne nok ha utvist større kritisk sans med hensyn til hva han la ned i kassen – og ikke minst med hva han tok opp igjen og bearbeidet for denne boken 40 år senere. Reiseskildringene har mest preg av private dagboknotater og er som sagt ikke særlig spennende. De medisinske kapitlene gir oss inntrykk av en enorm arbeidsmengde og er bygd rundt interessante kasuistikker, som imidlertid er svært ordrike og som nok hovedsakelig har historisk interesse i våre dager.

Boken er illustrert med tegninger og amatør fotografier av middels kvalitet.

Knut Wester

Nevrokirurgisk seksjon
Universitetet i Bergen

Glitrende barnebok om forskningsetikk

Nicolaysen M.

Svein og rotta på lab'en

126, ill. Oslo: Aschehoug, 2006. Pris NOK 229
ISBN 82-03-242657-5

Marit Nicolaysens historier om Svein og rotta Halvorsen har gjort suksess både i bokform og på kino. Den siste boken i rekken har fått tittelen *Svein og rotta på lab'en*, og handlingen er lagt til et forskningssenter hvor Svein og vennene skal skrive

skoleoppgave om dyreforsøk. Ikke overraskende oppstår det komplikasjoner når Svein tar med seg Halvorsen på ekskursjonen.

En gutt, hans personifiserte kjæledyr og et laboratorium som driver dyreforsøk gir i seg selv velkjente assosiasjoner. Barnelitteraturen og filmindustrien er fylt til randen av historier om snille dyr som må befris fra slemme mennesker, og man kunne frykte nok en stereotyp fremstilling av forskerrollen. Som voksen og forsker er jeg derimot både inhabil og langt fra målgruppen som skal bedømme denne boken. Oppdraget som anmelder ble derfor raskt *outsourcet* til husets 11-åring. Edvard, som hadde lest et par Svein og rotta-bøker før, tok oppdraget, og etter overraskende kort tid kom dommen: «Denne boken var veldig bra, Pappa!» «Var forskerne slemme?» spurte jeg kontant, fremdeles skeptisk på vegne av profesjonen. «Nei, egentlig ikke, de var mest greie.» Lett beskjemmet over egen forutinntatthet ble det dermed klart at denne boken måtte leses.

Marit Nicolaysen veksler mellom surrealistiske fantasier og nøktern realisme. Det er mye å le av, og jeg antar at det først og fremst er her forfatteren treffer sitt publikum. Men hun byr på langt mer enn underholdning. Jeg lot meg spesielt fascinere av hvordan Nicolaysen evner å kommunisere grunnleggende forskningsetikk på en enkel og morsom, men samtidig nyansert måte. Det er Svein selv som utforsker problemstillingene omkring dyreforsøk, og oppdagelsene relateres tilbake til hans egne referanserammer. James Bond, rotta til kameraten Dan, er nemlig blitt syk. Den er allerede over sin forventede levealder, og en eventuell behandling, utviklet ved utallige dyreforsøk, vil koste mer enn prisen av en ny rotte. Gjennom en morsom, spennende og varm historie får ungene dermed innsikt i noen av medisinsens og forskningens vanskeligste dilemmaer.

Noen vil sikkert mislike boken fordi den ikke tar avstand fra dyreforsøk. På den annen side gir den heller ikke noen uforbeholden tilslutning. Hovedpoenget for meg er at den skaper engasjement og ettertanke omkring et vanskelig tema. *Svein og rotta på lab'en* er et aldri så lite mesterverk og bør bli pensumlitteratur for alle som driver forskningsformidling.

Jarle Breivik

Institutt for medisinske basalfag
Universitetet i Oslo

Ekte profylakse

Gjeldnes R.

På nåde over Antarktis

Verdens lengste skitur. Oslo: Seal Adventure, 2006. 160 s. Pris NOK 398
ISBN 978-82-99-56610-0

Det er et historisk sus over uttrykket polfarer – vi får lett assosiasjoner til Nansen og Amundsen og atmosfæren rundt unionsoppløsningen i 1905, og kong Haakon VII. Polfarerne er på mange måter en del av vår felles referanseramme.

Rune Gjeldnes er en moderne polfarer. Han har gått verdens lengste skitur. Starten var 6. november 2005, og etter 90 dager og 4 804 km var han i mål. Sydpolen var krysset alene og uten støtte underveis. Det hadde ingen klart før Rune Gjeldnes.

Gjeldnes har gitt oss muligheten til å følge turen i denne boken som kom ut til jul i 2006. Beretningen er fascinerende, fotografiene kan ta pusten fra en, og fortellingen løper lett og gjør det vanskelig for leseren å legge fra seg boken. Den er så godt skrevet at man til og med får en liten følelse av hvorledes det var – 90 dager alene i Antarktis. Utfordrende, fascinerende og skremmende – alt på en gang.

Når turen er fordøyd, sitter jeg med en uvanlig blanding av forundring og klarhet.

Hvordan kan noe så vågalt gå bra? Hell og lykke? Rune er gammel marinejeger og har gått mange skiturer før, deriblant Grønland på langs og Nordpolen på tvers. Han har også gjort mye annet krevende og har alltid kommet ned med beina først. Nitidig forberedelse er svaret. Kompetanse og profesjonalitet er andre ord man i medisinen bruker på samme fenomen. Roald Amundsen beskrev det slik i 1912: «Seier venter den som har alt i orden. Hell kalles det. Nederlag er en absolutt følge for den som har forsømt å ta de nødvendige forholdsregler i tide. Uhell kalles det.»

Forberedelse er fundamentalt, men det er ikke nok til å krysse Antarktis alene. Personen betyr også noe. Fysikken må være i orden, og der tilfredsstillende ikke hovedpersonen mange fordommer. Rune Gjeldnes er ikke spesielt stor og har ikke prangende muskler – han er så absolutt ingen fryktinngytende kjempe å se til. Allikevel har han gjennomført en fysisk prestasjon som det står stor respekt av. Hvor god fysisk form en person har, kan ikke fastslås ved et øyekast.

I tillegg til fysikken står viljen sentralt. Psyken er helt avgjørende når man er 90 dager mutters alene i isødet med vind og svært lave temperaturer i vente. Da dreier det seg om alt fra gnagsår og muskelsmerter til stygge nærulykker der frykten naturlig nok melder seg med full styrke.

Jeg synes dette aspektet ved skituren er det mest interessante. I beretningen får vi et innblikk i hvorledes man kan klare å flytte egne grenser og derigjennom utfordre virkelighetens objektive begrensninger. Rune Gjeldnes forteller oss med egne ord, og han gir oss en oppskrift på hvordan vi skal få til ting som vi vil, men som er vanskelige og utfordrende, og kanskje helt umulige og utenkelige sett fra manges synsvinkel.

De siste årene har Norge opparbeidet seg en førsteplass i uførhet. I et arbeidsliv som aldri har medført så få fysiske belastninger, og i et land som aldri har hatt så stor rikdom, kan dette fremstå som et uforklarlig paradoks. Runes skitur kan tolkes som et eksempel på at hvis man «strekker seg» mot et mål man intenst vil nå, kan det som virker umulig, bli mulig.

Rune Gjeldnes har vist en metode for håndtering av utfordringer som er vanskelige og gjerne oppleves som nærmest umulige. Måtte hans beretning bli folkelesning og inspirere mange til både å ville ... og å ville gjennomføre!

Jan Sommerfelt-Pettersen

Saniteten i Sjøforsvaret
Haakonsværn